

François Dosse

**Història.
Entre la ciència
i el relat**



Història.
Entre la ciència i el relat

Assaig 1

Història.
Entre la ciència i el relat

François Dosse

Universitat de València
2001

© L'autor, 2001

© D'aquesta edició: Universitat de València, 2001

Traducció: Anna Montero

Il·lustració de la coberta: EUSEBI J. VILA DELCLÓS: *Formes i símbols essencials*, 1992
(fragment). 4a Biennal Martínez Guerricabeitia
Universitat de València

Disseny de la col·lecció i maquetació: Publicacions de la Universitat de València

ISBN: 84-370-5137-1

Dipòsit legal: V-2006-2001

Impressió: GUADA Litografia, SL
Polígon Industrial Aldaia
C/ Montcabrer, 26
46960 ALDAIA (València)

Índex

Presentació	9
Introducció	11
Un compromís de veritat que trenca amb el gènere literari	15
De l'aede a l'historiador	17
L'erudició	23
El discurs del mètode	27
Les ambicions d'una física social	33
Polibi i la primacia de la causalitat	35
Sobre les lleis de la història	37
L'embriaguesa científista: el fet social cosificat	41
L'apropiació del programa durkheimià pels <i>Annales</i>	45
L'estructuralització de la història	48
La història serial	55
Sobre el relat	61
Els orígens retòrics	63
La pintura del món cavalleresc	70
L'estètica romàntica	73
Els «retorns» al relat	78
El relat com a forma d'expressió d'un temps humà	83
El recurs a la geografia en història	89
La captació del vitalisme pels <i>Annales</i>	91
Les vies de la submissió de la geografia a la història	95
L'entesa cordial	98
La geohistòria: un operador del temps immòbil	103
L'estructuració geogràfica de la història	106
L'edat d'or de les monografies de geografia històrica	111
Les escales d'anàlisi: gesol d'un nou règim d'historicitat	117

Paul Ricœur, Michel de Certeau i la història: entre dir i fer ...	125
La història: una fabricació	130
1. <i>Una objectivitat incompleta</i>	130
2. <i>L'operació historiogràfica</i>	135
El relat: guardià del temps	145
1. <i>La història està basada en una hermenèutica crítica</i>	145
2. <i>Una hermenèutica de l'altre</i>	158
Historitzar les empremtes de la memòria	167
1. <i>Problematitzar la memòria per la història</i>	167
2. <i>De l'absència a la mancança i de la mancança a l'empremta ...</i>	185
L'obertura del dir sobre un fer	192
1. <i>La reconfiguració del temps mitjançant l'acció</i>	192
2. <i>Una escriptura en tensió amb unes pràctiques</i>	208

Presentació

Quasi quinze anys separen la meua primera publicació a Espanya, *La historia en migajas* (Edicions Alfons el Magnànim, 1988) d'aquesta nova obra: *Història. Entre la ciència i el relat*. Mentrestant el paisatge historiogràfic ha canviat molt. Un ampli gir pragmàtic i interpretatiu ha fet evolucionar profundament la disciplina històrica, que, sense renunciar a la seua obertura vers les altres ciències socials, com ho palesa el capítol quart a propòsit de les relacions entre història i geografia,¹ escolta més els filòsofs, com podrà comprovar-se en el capítol cinquè,² que tracta sobre les aportacions a la història de Paul Ricœur i de Michel de Certeau. Els historiadors, en renunciar a una certa embriaguesa estadística amb les seues ambicions científistes, sobretot s'han reconciliat amb el seu nom propi, s'interroguen sobre el relat històric atenent tant a la seua lògica interna com als seus diversos contextos. Els capítols primer, segon i tercer ofereixen al lector un ràpid recorregut historiogràfic que permet valo-

1. Aquest capítol reprèn l'article «La ressource géographique en histoire», *Espaces Temps*, núms. 68-69-70, 1998, pp. 109-125.

2. Correspon a una comunicació presentada a Santiago de Compostela el 15 de juliol de 1999, en el marc del segon congrés internacional d'*Historia a debate*.

rar el calat històric de certes qüestions fonamentals com les referents a la veritat, a la causalitat, al relat, al temps, a la finalitat o fins i tot a la memòria.³

A l'historiador avui se li assignen funcions cada vegada més nombroses: alternativament és conseller del príncep, és requerit per aclarir l'actualitat als mitjans de comunicació, és sol·licitat per tornar a donar cos a una realitat cada vegada més fragmentada. Aquestes intervencions múltiples en el centre de la Ciutat fan més necessari que els historiadors abandonen una concepció ingènua del seu ofici i s'interroguen sobre els conceptes que utilitzen, fent entrar així la pràctica històrica en una era reflexiva.

Abril, 2001

3. Aquests capítols reprenen una part de *L'histoire ou le temps réflexi*, Hatier, col·lecció «Optiques», 1999.

Introducció

Què és la història? Antiga qüestió, mai realment resolta, sempre recurrent, especialment als nostres dies, a l'hora dels dubtes fecunds d'una disciplina que ha perdut una part de la seua supèrbia i de les seues ambicions hegemòniques. Després d'una fase triomfalista marcada per la influència de l'escola dels *Annales* sobre la disciplina, la història torna al seu curs, no tímidament, sinó per escrutar millor les seues possibilitats i els seus límits.

L'historiador d'avui, conscient de la singularitat de la seua escriptura, té tendència a fer passar Clio a l'altre costat de l'espill, des d'una perspectiva essencialment reflexiva. D'això se'n desprèn un nou imperatiu categòric que s'expressa per una doble exigència: d'una banda, la d'una epistemologia de la història concebuda com un qüestionament constant dels conceptes i de les nocions utilitzats per l'historiador d'ofici, i d'una altra, la d'una atenció historiogràfica cap a les anàlisis avançades pels historiadors d'abans. Així, es pot veure com es perfila l'emergència d'un espai teòric propi dels historiadors, reconciliats amb el seu nom propi i polaritzant l'operació històrica sobre la humanitat, sobre l'actor i sobre la seua acció.

Després d'haver valorat els fenòmens de llarga durada amb Fernand Braudel, il·lustrats en la tesi que va defensar

en la postguerra sobre *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*, els historiadors se n'adonen d'un trastorn que afecta una gran part de les ciències humanes compromeses en un «procés d'humanització».¹ El tombant crític dels *Annales* de la fi dels anys vuitanta testimonia aquesta àmplia «conversió pragmàtica»² per la qual, finalment, l'historiador es pren seriosament els actors,³ després d'un eclipsi massa llarg. Per a l'historiador, la incidència més gran d'aquest redesplegament sobre els actors es tradueix en una reconfiguració del temps i en una revalorització de la durada curta, de l'acció concreta, de l'esdeveniment. El nou pragmatisme de la disciplina històrica, la desvetlla del seu son estructural. Permet atorgar a la noció d'apropiació un lloc central i abordar els models temporals d'acció dels actors del passat, seguint l'exemple de la nova sociologia de l'acció.⁴

Per la seua banda, el «tombant historiogràfic» actual, com el qualifica l'historiador Pierre Nora, invita la comunitat dels historiadors a visitar les mateixes fonts històriques a partir de les empremtes que els fets, els homes, els símbols, els emblemes del passat han deixat en la memòria col·lectiva. Aquest menyspreu/represa de tota

1. Vegeu François Dosse, *L'empire du sens. L'humanisation des sciences humaines*, La Découverte, París, 1995.

2. Vegeu Ch. Delacroix, «La falaise et le rivage. Histoire du tournant critique», *Le Temps réfléchi, Espaces Temps*, 1995, núms. 59-60-61, pp. 86-111.

3. B. Lepetit, «L'histoire prend-elle les acteurs au sérieux?», *Le Temps réfléchi, Espaces Temps*, 1995, núms. 59-60-61, pp. 112-122.

4. Vegeu L. Boltanski i L. Thévenot, *Les économies de la grandeur*, CEE/PUF, París, 1987, reed. amb el títol: *De la justification*, Gallimard, París, 1991.

la tradició històrica obre la via a una història totalment diferent:

Ja no els determinants, sinó els seus efectes; ja no les accions memoritzades ni tan sols commemorades, sinó l'empremta d'aquestes accions i el joc d'aquestes commemoracions; no els esdeveniments per ells mateixos, sinó la seua construcció en el temps, la desaparició i el ressorgiment de les seues significacions; no el passat tal com va passar, sinó les seues reutilitzacions permanents, les seues utilitzacions i les seues no-utilitzacions, el seu pes sobre els presents successius; no la tradició, sinó la manera com aquesta es va constituir i transmetre.⁵

Aquest gran camp de treball, obert al mateix temps a la història de les metamorfosis de la memòria i a la realitat simbòlica alhora palpable i inabastable que constitueixen els objectes ideals, tradueix bé el que pot ser aquest temps intermedi definit pel filòsof Paul Ricœur com un pont entre temps viscut i temps còsmic. Així doncs, també l'estudi de la memòria invita a prendre en consideració els actors del passat.

Més enllà de la moda commemorativa actual, simptomàtica de la dificultat de la societat moderna per formular projectes per al futur, la disciplina històrica està destinada a reprendre els imperatius del present. El nou règim d'historicitat que en resulta continua obert al devenir, però ja no és la simple projecció d'un projecte plenament pensat, tancat en ell mateix. La mateixa lògica de l'acció manté obert el camp de les possibilitats. Invita

5. Pierre Nora, *Les lieux de mémoire*, Gallimard, París, 1993, t. III, vol. I, p. 24.

l'historiador a reobrir les potencialitats del present a partir de les possibilitats no comprovades del passat. La funció de la història, doncs, es manté viva i el dol de les visions teleològiques pot esdevenir una oportunitat per repensar el món del demà.

La volta historiogràfica que ens proposem de fer participa d'aquesta voluntat d'exhumar la pluralitat de les escriptures de la història a fi de comprendre millor el preu pagat per cadascuna de les ruptures efectuades perquè el discurs històric s'autonomitze i esdevinga un discurs singular, reconegut com a disciplina de caràcter científic. El qüestionament de les nocions i els conceptes que han utilitzat els historiadors no pot avui estalviar-se la sinuositat pel passat de la disciplina, no amb finalitat d'autocommemoració, sinó a fi d'entrar a peu pla en la nova era, la de la reflexió del treball històric.

La història, sense renunciar a l'obertura vers les altres ciències socials, ha abandonat un cert enlluernament estadístic i científista per a repensar molts dels seus conceptes centrals a la llum de la filosofia. En un ampli recorregut historiogràfic, que va d'Heròdot a la microhistòria, l'autor analitza qüestions fonamentals de la pràctica i de la reflexió històrica, com ara les referents a la veritat, a la causalitat, al relat, al temps i, fins i tot, a la memòria. En un moment en què es redefineix la funció pública de la història, aquest llibre ens invita a interrogar-nos sobre la pluralitat dels seus enfocaments.

ISBN 84-370-5137-1



9 788437 051376



PUBLICACIONS DE LA
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA